

امارت اسلامی افغانستان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف

ریاست ارشاد و انسجام مساجد

موضوع خطابت روز جمعه

و تقریر و بیان تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات

به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۲/ صفر المظفر ۱۴۴۵هـ، ق موافق ۲۷/۲/ اسد ۱۴۰۲هـ، ش

رعایت نمودن آداب واحکام مساجد از دیدگاه اسلام

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وصلى الله عليه وعلى آله وأصحابه اجمعين، وبعد.

مساجد شعایر الله و نشانهای دین است و رعایت کردن شعائر الله نشانه تقوای دلها و خصلت بهتر مسلمانان است.

وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ۳، وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ {حج: (۳۰)}.

چنانچه در جمعه گذشته در رابطه به مساجد گفته بودیم که مساجد مقدس ترین خانه های الله تعالی اند و در روی زمین از همه اماکن کرده محبوب تراند، مساجد محل نماز، تلاوت، اعتکاف، ذکر، دعا، و بیان کردن توحید و تمجید الله تعالی و شنیدن خطبه جاهای مقدس و پاک اند.

مساجد آن جاهای مقدس اند جایکه بنده در آن به خالق خود تضرع و عاجزی میکند و از پروردگار خویش حاجت ها و امیدهای خود را مطالبه میکند و برگناهان خود اعتراف میکند و از الله تعالی آمرزش میخواهد. مساجد آنجاهای اند که بنده مؤمن از شیطان و شرک و مشرکان اعلان بیزاری میکند.

بناء مساجد یک سلسله آداب واحکامی دارند و به هر مسلمان لازم است که آداب واحکام مساجد را رعایت کند و از سرپیچی خود را حفاظت نماید.

امام ابواللیث سمرقندی رح بطور مختصر آن آداب واحکام مساجد را ذکر کرده است که رعایت آنها مناسب است در وقت داخل شدن به مسجد سلام دادن بر کسی که در نماز نباشد، و قتیکه در مسجد داخل میشود دو رکعت نماز تهیه المسجد ادا نموده و از خرید و فروش در مسجد خود داری نماید، شمشیر را نیام بگذارد، چیزهای گم شده را در مسجد اعلان نکند، بغیر از ذکر آواز خود را بلند نکند، و از هر نوع سخن های دینوی خود داری کند، و از سرشانهای مردم عبور نکند، بخاطر انتخاب جای منازعه نکند،

صف را به دیگران تنگ نسازد، به پیشروی نماز گذار عبور نکند، در مسجد آب دهن خود را نیندازد، در مسجد انگشان خود را نشکند، مسجد را حفاظت کند از نجاست، دیوانه، اطفال و از تطبیق حدود و در مسجد یاد الله را بیشتر بکند و از ذکر الله تعالی

غافل نباشد. {تنبيه الغافلین}

تفصیل:

تفصیل احکام و آداب مساجد متذکره و غیر از آن قرار ذیل است:

۱- کسیکه اراده رفتن مسجد را بکند، به او مناسب است که لباس پاک به تن کند و از خوشبوئی استفاده کند و به وقار به سوی مسجد برود و در وقت داخل شدن به مسجد پای راست خود را پیش کند و این دعا را بخواند: (اللهم افتح لي أبواب رحمتك). ای الله! دروازه رحمت خود را به رویم بگشای.

۲- سلام دادن در وقت دخول مسجد برکسی که در نماز و به تلاوت مشغول نباشد.

وقتی که کسی در مسجد داخل میشود و مردم نشسته اند به آنها سلام بدهد، و اگر مردم در نماز و یا به تلاوت مشغول بودند باید با خود بگوید: (السَّلَامُ عَلَيْنَا مِنْ رَبِّنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ). [الموطأ للإمام مالک، تنبيه الغافلين]

۳- از جمله آداب مسجد یکی آن است کسی که به مسجد داخل میشود مناسب است که دو رکعت تحية المسجد اداء کند در حدیث شریف آمده است: (إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ فَلْيُرْكَعْ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ). صحیح البخاری ترجمه:- وقتی که یکی از شما داخل مسجد شد باید دو رکعت نماز را قبل از نشستن ادا کند.

تحية المسجد آن نماز مستحبی است که بسیار مردم آن را رعایت نمیکند و این طریقه سنت است که کسی که به مسجد داخل میشود دو رکعت نماز تحية المسجد اداء نماید. بعد از آن بشیند حتی بعضی علمای کرام گفته اند که به نشستن تحية المسجد فوت نمی شود، اگر بنشیند باز هم میتواند که برخیزد و تحية المسجد را اداء نماید. [التعليق الممجد على موطأ للإمام محمد] نماز تحية المسجد را در وقت مکروه و یا در اثنای خواندن خطبه ادا نکند.

۴- و دیگر از آداب مسجد این است که در مسجد خرید و فروش نکند زیرا که مسجد برای معاملات دینی بنا نشده است بلکه از برای عبادت جور شده است. در حدیث شریف آمده است: (إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي الْمَسْجِدِ ، فَقُولُوا: لَا أُرْبِحَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ). سنن الترمذی

اگر شما کسی را دیدید که در مسجد خرید و فروش میکند برای او بگوید که الله تعالی در تجارت تو فایده نیندازد.

قال الامام الخطابي: (ويدخل في هذا كل أمر لم يبين له المسجد: من أمور معاملات الناس، واقتضاء حقوقهم). [شرح السنة للبعثی] امام خطابی میگوید: (درین حدیث هر آن کار شامل اند که مسجد برای آن بنا نشده است مانند معاملات مردم و پوره کردن حقوق آنان).

عن عطاء بن يسار أنه كان يقول لمن أراد أن يبيع في المسجد: (عليك بسوق الدنيا، فإنما هذا سوق الآخرة). [شرح صحيح البخاری - لابن بطال] ترجمه:- از عطاء ابن يسار روایت است که او به هر آن کسی میگفت که در مسجد خرید و فروش میکرد: برو به بازار دنیوی زیرا که این جا بازار آخرت است.

۵- از جمله آداب مسجد این است که سلاح قید و شمشیر در نیام باشد و در پوشش نگاه داشته شود به آن سلاحی داخل مسجد نشود که آن باعث ترس و خطرزا باشد زیرا که مسجد جای امن و امنیت است و از بی امنی باید حفاظت شود.

نبي عليه السلام در وقت فتح مکه فرمودند: (وَمَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَهُوَ آمِنٌ). سنن أبي داود

ترجمه:- کسی که در مسجد داخل شود آن در امن است.

در حدیث شریف آمده است: (مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا ، وَمَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَىٰ نِصَالِهَا بِكَفِّهِ ؛ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

ترجمه:- کسی که عبور میکند در مساجد ما در یک قسمت از آن و یا در بازارها و همراه او نیزه ای میباشد باید از نوک نیزه خود بگیرد تا اینکه به کدام مسلمان ضرر نرسد.

حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه در حدیث مرفوع میفرماید: (خصال لا ینبغین فی المسجد: لا یتخذ طریقاً، ولا یشهر فیهِ سلاحاً، ولا ینبض فیهِ بقوس، ولا ینثر فیهِ نبل، ولا یمر فیهِ بلحم نیئ، ولا یضرب فیهِ حد، ولا یقتص فیهِ من احد، ولا یتخذ سوقاً). [سنن ابن ماجه]

ترجمه:- خصلت های اند که در مساجد انجام دادن آنها مناسب نیست در مسجد باید راه عبور و مرور ساخته نشود و در مسجد سلاح آورده نشود، کمان را در مسجد باز بسته نکند و تیر را در آن پراکنده نکند، و تیر را در کمان تیر نکند و به قصد اجرای حد کسی در مسجد زده نشود و قصاص از کسی گرفته نشود و از آن بازار جور نشود.

۶- از جمله آداب مساجد این است که چیزهای گم شده در مسجد اعلان نشود چراکه مساجد از برای اعلان جور نشده اند و اعلان چیزهای گم شده در مسجد کار خلاف آداب مسجد است.

در این رابطه در احادیث شریف و عید سخت ذکر شده است. در یک حدیث شریف آمده است: (مَنْ سَمِعَ رَجُلًا یَنْشُدُ ضَالَّةً فی الْمَسْجِدِ فَلْيَقُلْ: لَا رَدَّهَا اللهُ عَلَیْكَ، فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لِهُذَا. رواه مسلم).

ترجمه:- اگر شما از کسی شنیدید که چیز گم شده را در مسجد به آواز بلند اعلان میکند شما برای او بگویند الله تعالی این گم شده ات را برایت باز نگرداند زیرا مساجد برای این کار جور نشده اند.

حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه در یک حدیث مرفوع فرموده است: (خصال لا ینبغین فی المسجد: لا یتخذ طریقاً، ولا یشهر فیهِ سلاحاً، ولا ینبض فیهِ بقوس، ولا ینثر فیهِ نبل، ولا یمر فیهِ بلحم نیئ، ولا یضرب فیهِ حد، ولا یقتص فیهِ من احد، ولا یتخذ سوقاً). [سنن ابن ماجه]

چند خصلتهای است که مناسب نیست که در مسجد انجام داده شود، در مسجد باید راه انداخته نشود، در مسجد باید سلاح کشیده نشود، کمان را باز بسته نکند تا که تیر های آن پراکنده نشود و در مسجد با گوشت خام عبور نکند. در مسجد بالای کسی حد جاری نشود و همچنان در مسجد از کسی قصاص گرفته نمیشود و نیز بازار از آن جور شده نمیتواند.

کسیکه در رابطه به چیز گمشده در مسجد اعلان کند، رسول الله صلی الله علیه وسلم به او دعای بد کرده است. در حدیث مسلم آمده است: (عن بریدة رضي الله عنه: أن رجلاً نشد في المسجد فقال: من دعا إلي الجمل الأحمر، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: لا وجدت إنما بنيت المساجد لما بنيت له). صحیح مسلم

ترجمه:- از بریدة رضي الله عنه روایت است یقیناً شخصی در مسجد اعلان کرد و اینطور گفت: به من بگوئید اگر کسی شتر سرخ را دید رسول الله صلی الله علیه وسلم به او فرمود: تو پیدا نکنی شتر سرخ را یقیناً مسجد ها آباد شده اند از برای آنچه که بنا شده اند که عبارت از عبادت، اقامه نماز، ذکر، مذاکره علمی و از برای جستجوی اشیای گمشده جور نشده اند.

(نشد) در لسان عربی به آواز بلند صدا کردن و اعلان نمودن را گویند.

همچنان اعلان کردن چیزی های یافته شده در مسجد خلاف آداب مسجد است اگر کسی چیزی را می یابد، باید به دروازه مسجد ایستاده شده و اعلان کند.

۷- به غیر از ذکر الله جل جلاله بلند کردن آواز در مسجد عمل خلاف آداب مسجد است، مناسب است که آواز خود را در مساجد پائین کنیم، عزت و حرمت مسجد را رعایت کنیم.

به غیر از تلاوت قرآن کریم، ذکر، و درسی تدریس علوم شرعی در مسجد آواز بلند کردن عمل خلاف آداب مسجد است و در شریعت از آن منع آمده است. در یک حدیث شریف آمده است: (وَأَيُّكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ) رواه مسلم.

ترجمه:- و مانند بازار از سخنان پراکنده، منازعه کردن و بلند کردن آواز در مساجد خود را حفاظت کنید. [شرح أبي داود للعيني]

زیرا مساجد مقامی است که بنده به حضور پروردگار ایستاد میشود، باید بسیار سکون و احترام در آن مراعت شود و از بی نظمی نبی باکی خود داری نماید.

حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه مردم را از آواز بلند در مسجد منع فرموده است: در صحیح البخاری چنین آمده است: {عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : (كُنْتُ قَائِمًا فِي الْمَسْجِدِ فَحَصَّبَنِي رَجُلٌ ، فَتَنْظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، فَقَالَ : اذْهَبْ فَأَتِنِي بِهِدَّيْنِ ، فَجِئْتُهُ بِهِمَا ، قَالَ : مَنْ أَنْتُمْ؟ - أَوْ مِنْ أَيْنَ أَنْتُمْ؟ - قَالَا : مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ ، قَالَ : لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ لَأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) . صحیح البخاری

ترجمه:-- سائب بن یزید رضي الله عنه میفرماید: در مسجد ایستاده بودم کسی از پشت سر مرا به سنگ زد به طرف او نگاه کرده که حضرت عمر رضي الله عنه است. به من گفت: برو این دو نفر را به من بیاور من آن دو نفر را به نزد او آوردم عمر فاروق برایشان گفت: شما کیستید و از کدام سرزمین هستید؟ آن دو نفر گفتند: ما از منطقه طایف استیم اگر شما باشندگان این شهر میبودید شما را حتماً دردمند میکردم آیا شما آواز خود را در مسجد رسول الله صلی الله علیه وسلم بلند میکنید؟

در مسجد سکون و آرامش را حفظ کردن آنقدر مهم است که بعضی فقهای کرام گفته اند که در مسجد ذکر و تلاوت، درس و تدریس حالت اعتدال مراعات شود و بدن ضرورت بلند کردن آواز مناسب نیست. [مرقاة المفاتیح]

بعض علماء میگویند که در مساجد بعض اعمالیکه از اهل عرفان و تصوف سر میزند که احترام مسجد را خدشه دار میکند و خلاف ادب است. (وقال الإمام شمس الأئمة السرخسي ففي هذا الحديث بيان كراهة رفع الصوت عند سماع القرآن والوعظ فتبين به أن ما يفعله الذين يدعون الوجد والمحبة مكروه لا أصل له في الدين. ويمنع الصوفية من رفع الصوت وتخريق الثياب). [البحر الرائق، الفتاوى الهندية، رد المحتار حاشية الدر المختار]

در مساجد از خواندن اشعار جائز به آواز بلند منع شده است. در حدیث شریف آمده است: (نَهَى عَنْ تَنَاشُدِ الْأَشْعَارِ فِي الْمَسْجِدِ) رواه النسائي.

نبی علیه السلام منع کرده است از شعر خواندن با یکدیگر به آواز بلند در مسجد.

از اینجهت حضرت عمر بن الخطاب رضي الله عنه خارج از مسجد یک جای را جور کرد از برای اعلان و کسانی که میخواهند شعر بخوانند. (و بنی عمر بن الخطاب رضي الله عنه رَحْبَةً فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ ، تَسْمَى الْبُطَيْحَاءَ ، وَقَالَ : مَنْ كَانَ يُرِيدُ أَنْ يُلْغَطَ أَوْ يُنْشِدَ شِعْرًا ، أَوْ يَرْفَعَ صَوْتَهُ ، فَلْيَخْرُجْ إِلَى هَذِهِ الرَّحْبَةِ). [الموطأ للإمام مالك]

البته اگر شعر خوب و بهتر در رابطه به اسلام و یا در مدح رسول الله صلی الله علیه وسلم و یا صحابه کرام و یا در باره اخلاق نیک، و یا مجالسیکه در آن زهد و تقوای بیان میشود اینها در مسجد جائز اند، پس آن آواز به طوری باشد که چقدر ضرورت باشد و بدون ضرورت آواز را بلند نکند زیرا بلند کردن آواز در مسجد بدون ضرورت خلاف آداب مسجد است و مسجد را جای مشاعره جور کردن مناسب نیست.

۸- سخن نگفتن دنیوی در مسجد، زیرا سخنان دنیوی در مسجد خلاف آداب مسجد است، مناسب است که مساجد از مجلس های دنیوی حفاظت شوند و احترام مسجد رعایت شود، در رابطه به مجلس کردن دنیوی در مساجد در یک حدیث شریف آمده است: (سَيَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يَكُونُ حَدِيثُهُمْ فِي مَسَاجِدِهِمْ لَيْسَ لِلَّهِ فِيهِمْ حَاجَةٌ). [صحیح ابن حبان، تنبيه الغافلين]

ترجمه:-- زود است که آخر زمان قومی می آید که سخنهای دنیوی شان در مساجد شان میباشد والله تعالی به اینها حاجت ندارد و نشستن در مسجد برای صحبت کردن دنیوی حرام است و کسیکه جهت ادای نماز بیاید و در مسجد صحبت کند، این کار حرام نیست ولی خلاف آداب است زیرا مساجد از برای عبادت اند.

و در فتاوی الهندیه آمده است: (الجلوس في المسجد للحديث لا يباح بالاتفاق لأن المسجد ما بُني لأُمُورِ الدُّنْيَا وَفِي خِرَازِنَةِ الْفِئَةِ مَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْكَلَامَ الْمُبَاحَ مِنْ حَدِيثِ الدُّنْيَا فِي الْمَسْجِدِ حَرَامٌ). [الفتاوى الهندية]

ترجمه:- در مساجد برای صحبت های دنیوی نشستن مباح نیست به اتفاق علماء زیرا مساجد از برای کارهای دنیوی جور نشده اند. در خزانه الفقه که چیزی آمده است، آن به این دلالت میکند که سخنان مباح در امور دنیوی در مسجد حرام است.

در فتح القدير آمده است : (والكلام المباح فيه مكروه يأكل الحسنات). [شرح فتح القدير]

ترجمه:- صحبت کردن به سخنان مباح در مسجد مکروه است و نیکی هارا میخورد.

مسجد را حجره ودیره جور کردن مناسب نیست، البته اگر بعضی اوقات بدون دوامدار به آواز آهسته در مسجد صحبت شود کدام باکی ندارد، فقهای کرام هم در این باره سخن گفته اند. و گاه ناگاه در مسجد سخن مباح جائز بوده مگر خلاف ادب است.

۹- به شانه های مردم عبور نکند، از آداب مسجد یکی این است که کسی در مسجد داخل میشود در هر جای که جای نشستن بود همانجا بنشیند و به خاطر رسیدن به صف اول از شانه های مردم عبور نکند، البته اگر در صف پیشروی جای خالی بود و کسی اذیت نمی شد و از بالای شانه های مردم عبور نمی کرد رفتن به صف پیشروی باک ندارد.

در حدیث شریف آمده است: (عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ : كُنَّا إِذَا أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- جَلَسْنَا حَيْثُ نَتَّهَى). [السنن الكبرى للبيهقي] از جابر بن سمرة رضي الله عنه روایت است؛ او میگوید ما که به نزد رسول الله صلى الله عليه وسلم می آمدیم، در هر جایکه مجلس خاتمه پیدا میکرد می نشستیم یعنی در اخیر مجلس مینشستیم.

در حدیث شریف دیگر آمده است: (عن أبي الزاهرية عن عبد الله بن بسر قال : كُنْتُ جَالِسًا إِلَى جَانِبِهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- : اجْلِسْ فَقَدْ أَذَيْتَ وَأَنْتِ). [السنن الكبرى للبيهقي] ابو زهراویه میگوید که من در پهلوی عبدالله بن بسر رضي الله عنه در روز جمعه نشسته بودم که مردی آمد و از شانه های مردم عبور میکرد نبی علیه السلام به او فرمود: بنشین! یقیناً تو به مردم ضرر رساندی و ناوقت آمدی.

در حدیث شریف دیگر آمده است: (إِنَّ الَّذِي يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَيَفْرُقُ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ بَعْدَ خُرُوجِ الْإِمَامِ كَالْجَارِ قُصْبَهُ فِي النَّارِ). [مسند أحمد]

ترجمه:- یقیناً کسیکه بالای شانه های مردم عبور میکند و به امام خود را نزدیک میکند روز جمعه و در بین دو نفر جدائی می آورد بعد از بالاشدن امام بالای منبر این مانند آن همسایه ای است که روده آن در آتش است.

امام ابن نجیم میگوید : کسیکه به مسجد جامع حاضر شد و مسجد پر بود، باید از بالای شانه های مردم عبور نکند و اگر به کسی ضرر نمی رسید طوریکه به لباس و جسد کسی پای او اصابت نمی کرد باک ندارد که به صف اول برود و به امام خود را نزدیک کند. [البحر الرائق]

۱۰- بخاطر جای گرفتن باکسی منازعه نکند یکی از آداب مسجد این هم است که در مسجد هر جای که خالی بود همانجا بنشینند و در مسجد برای خود یکجای مشخص تعیین نکند زیرا که همه مردم در مسجد مساویانه حق دارند.

رسول الله صلى الله عليه وسلم از انتخاب جای مشخص در مسجد منع کرده اس. در حدیث شریف آمده است: (عن عبد الرحمن بن شبل - رضي الله عنه - قال : نهى رسول الله -صلى الله عليه وسلم- عن نقرّة الغراب ، وافتراش السَّبُع ، وأن يُوطَّن الرجلُ بالمكان في المسجد كما يُوطَّن البعير). [سنن أبي داود والنسائي].

ترجمه:- از عبد الرحمن بن شبل روایت است او میگوید: که نبی علیه الصلاة والسلام از (تنگه) زدن مانند زاغ منع کرده است و مانند درنگان اندام ها را هموار کردن هم منع کرده است و از این هم منع کرده است که شخصی برای خود در مسجد جای را به خود اختصاص بدهد برای نماز خواندن طوریکه شتران برای ایستاد شدن خود جای را انتخاب میکند.

امام ابن نجیم رح میگوید: (وَيُكْرَهُ تَخْصِيصُ مَكَانٍ فِي الْمَسْجِدِ لِنَفْسِهِ لِأَنَّهُ يُخْلُ بِالْخُشُوعِ). [البحر الرائق]

ترجمه:- مکروه است اختصاص کردن یک جای در مسجد برای خود جهت ادای نماز؛ زیرا این کار در خشوع خلل وارد میکند.

۱۱- در صف باید به کسی تنگی نیاورد یعنی صف را به مردم تنگ نکند، بعضی مردم بخاطر اینکه صف راست شود به دو طرف شانه ها را به شانه برابر کرده و پاها را هم یکی به دیگر می چسپانند تا اندازه ایکه بالای نمازگذاران فشار می آید که این کار خلاف آداب مسجد است.

۱۲- یکی از آداب مساجد این هم است که از پیشروی نماز گذار عبور نکند، زیرا که عبور کردن از پیش روی نماز گذار گناه بزرگ است در حدیث شریف آمده است: (لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّيِّ مَاذَا عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ). صحیح البخاری

ترجمه: اگر شخص عبور کننده از پیش روی نماز گذار از این خبر شود که چقدر گناه بالای او است، یقیناً ایستاده میشد چهل سال این برای او بهتر بود از اینکه از پیش روی نماز گذار عبور کند.

۱۳- آب دهن و خراش گلو خود را در مسجد نیندازد، زیرا که لعاب دهن خود را انداختن در مسجد عمل نامناسب است و خلاف ادب است، پس مناسب است که از انداختن آب دهن در مسجد خود داری کرده شود؛ در یک حدیث شریف آمده است: (عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْبُرَاقُ فِي الْمَسْجِدِ حَظِيئَةٌ وَكَفَّارَةٌ لَهَا دَفْنُهَا). صحیح البخاری
ترجمه: از انس رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: آب دهن را در مسجد انداختن گناه است و کفاره آن پنهان کردن آن است.

از آب دهن و خراش گلو از دو وجه ممانعت آمده است؛ یکی این که این اشیاء چرک است، که مسجد را ملوث میکند باید از آن خود داری شود دیگر اینکه کسیکه در نماز باشد این بی ادبی است که خراش گلو خود را روبرو نیندازد بلکه در چادر خود و یا در بین پاها و یا به طرف چپ خود بیندازد و آنرا دفن و یا پاک نماید.

در یک حدیث دیگر آمده است: (عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصَرَ نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَحَكَهَا بِحَصَاةٍ وَقَالَ: لَا يَبْرُقُ الرَّجُلُ أَمَامَهُ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ، وَلَكِنْ عَنْ يَسَارِهِ، أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ). [مسند الطیالسی]
ابو سعید خدری رضی الله عنه میگوید که نبی علیه السلام در یک دیوار مسجد خراش گلو را دید، در دیوار طرف قبله، بایک سنگ آنرا تراشید و فرمودند: مرد آب دهن خود را باید روبرو و به طرف راست نیندازد بلکه به طرف چپ یا در بین پاها خود بیندازد.

۱۴- در مسجد صدای انگشتان خود را نکشید، این کار خلاف ادب است.

۱۵- مساجد باید از نجاست، دیوانه ها، اطفال واز تطبیق حدود پاک نگهداشته شوند، زیرا که پاک نگهداشتن مساجد حکم الله تعالی است؛ الله تعالی ابراهیم و اسماعیل علیهما السلام را امر کرد {وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ} البقرة: (۱۲۵)

ترجمه: - و به سوی ابراهیم و اسماعیل وحی فرستادیم که خانه مرا برای طواف کنندگان و معتکفان و نماز گزاران پاک دارید.
در حدیث شریف آمده است: (عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَتَّخِذَ الْمَسَاجِدَ فِي دِيَارِنَا وَأَمْرَنَا أَنْ نُنَظَّفَهَا). [مسند أحمد]

ترجمه: - از سمره بن جندب رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم به ما امر کرده که در خانه های خود مساجد جور کنیم و آنرا پاک نگهداریم.

نبی علیه السلام به قبر زنی رفت و به قبر آن نماز اداء کرد، کسیکه مسجد را پاک کاری میکرد. (عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ كَانَتْ تَقُمُ الْمَسْجِدَ، فَقَدَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلَ عَنْهَا بَعْدَ أَيَّامٍ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهَا مَاتَتْ، قَالَ: فَهَلَّا أَذْنَتْمُونِي، فَآتَى قَبْرَهَا، فَصَلَّى عَلَيْهَا). سنن ابن ماجه

ترجمه:- از ابو هریره رضي الله عنه روایت است، او میگوید یک زن سیاه پوست بود که مسجد را جاروب میکرد نبی علیه السلام آن زن را ندید، چند روز بعد در باره آن پرسید کسی برایش گفت: آن وفات شده است نبی علیه السلام فرمودند: چرا به من خبر ندادید باز نبی علیه السلام به سر قبر آن زن رفته و نماز اداء کرد.

۱۶- در مسجد باید ذکر الله تعالی شود و مناسب نیست که از ذکر الله غفلت صورت گیرد، زیرا که مساجد برای ادای نماز، تلاوت، و ذکر و اذکار بنا شده اند. در مسجد زیاد ذکر کردن مستحب است در یک جزئی از حدیث شریف آمده است: (إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالصَّلَاةِ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ). مساجد از برای ذکر الله تعالی، نماز، تلاوت قرآن میباشد.

۱۷- به مساجد باید درحالتی داخل شویم که بدبوئی دهن را دور کرده باشیم، زیرا کسیکه پیاز، سیر، گندنه و یا بته های بد بو بخورد مناسب است که بدبوئی را از خود دور گرداند باز به مسجد برود زیرا که بدبوئی به ملانک و انسانها ضرر میرساند و برخی انسانها بته های بدبوی دار را میخورند و بی باکانه داخل مسجد میشوند و از آن مردم نفرت میکند و به مردم ضرر زیاد میرسد، در افغانستان مردم به این مشکل بی تفاوت اند و در احادیث به این رابطه وعید سختی آمده است: (مَنْ أَكَلَ مِنَ هَذِهِ الشَّجَرَةِ، فَلَا يَفْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا). متفق علیه

عن أنس رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَنْ أَكَلَ مِنَ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبَنَا، وَلَا يُصَلِّيَنَّ مَعَنَا). متفق علیه.
عن جابر رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا، أَوْ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا). متفق علیه.
وفي رواية لمسلم: (مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ، وَالثُّومَ، وَالْكَرَاثَ، فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ).

عن عمر بن الخطاب - رضي الله عنه - : أَنَّهُ خَطَبَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ فِيخَطْبَتِهِ : ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ مَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَبِيثَتَيْنِ : الْبَصَلَ ، وَالثُّومَ . لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - ، إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ ، فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ ، فَمَنْ أَكَلَهُمَا ، فَلْيَمْتَهُمَا طَبْحًا) . رواه مسلم .